

19.6.2013

Dnro 1222/2/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

**OIKEUSASIAMIEHEN MIELESTÄ VARTIJOIDEN ASEMAA MIELISAIRAALOISSA TULISI
SELKEYTTÄÄ**

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Dnro 1222/2/11

Helsinki
19.6.2013

YKSITYISET VARTIOINTIPALVELUT VALTION MIELISAIRAALOISSA

SISÄLLYSLUETTELO

1 ASIA	3
2 SELVITYS	3
3 RATKAISU	3
3.1 Niuvanniemen sairaalan selvitys	3
3.2 Vanhan Vaasan sairaalan tilanne.....	4
3.3 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen lausunto	4
3.4 Valtion mielisairaaloita koskevat säännökset	5
3.5 Yksityisiä turvallisuuspalveluja koskeva lainsäädäntö	5
3.6 Työturvallisuuslain säännökset	6
3.7 Niuvanniemen sairaalan tekemä vartiointisopimus.....	7
3.8 Niuvanniemen sairaalan turvallisuuspalveluohje.....	7
3.9 Vartijoiden tehtäviin ja toimivaltuuksiin liittyvät ongelmat	8
3.9.1 Sääntelyn avoimuus.....	8
3.9.2 ”Hoidossa avustaminen”	9
3.9.3 Kuljetusten turvaaminen	10
3.9.4 Potilaan yksityisyyden turvaaminen	11
3.9.5 Vartijan virka-vastuu	12
3.9.6 Tulisiko vartijoilta edellyttää lisäkoulutusta?	13
3.10 Yhteenveto	13
4 TOIMENPITEET	14

1 ASIA

Niuvanniemen sairaalaan tekemäni tarkastuksen johdosta päätin ottaa tutkittavakseni vartijoiden käytön valtion mielisairaaloissa. Tarkastuksen pöytäkirjassa¹ todetaan seuraavaa:

Sairaalan turvallisuuspalveluohjeen mukaan vartijoiden tehtävänä on (1) väkivallan estäminen, potilaan, henkilökunnan ja sivullisten suojaaminen sekä (2) hoidossa avustaminen. Saattotehtävissä vartijan tehtävä on (3) vaaratilanteiden ja potilaan pakenemisen estäminen.

Perustuslain mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lain nojalla. Eräät mielenterveyslain mukaiset potilaiden perusoikeuksien rajoitukset saattavat lisäksi sisältää merkittävää julkisen vallan käyttöä, joita ei perustuslain mukaan lainkaan voida antaa yksityisen hoidettavaksi.²

Mielenterveyslaissa ei ole säännöksiä hoitohenkilökunnalle kuuluvien tehtävien antamisesta yksityiselle. Sairaaloissa voidaan kuitenkin käyttää vartijoita yksityisiä turvallisuuspalveluja koskevan lainsäädännön mukaisiin tehtäviin. Kyse on siten siitä, millaisia tehtäviä vartijoiden suorittamiseksi annetaan ja riittävätkö vartijoiden toimivaltuudet sairaalan tilaamien palvelujen suorittamiseksi.

Pyysin sen vuoksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta (THL) hankkimaan selvityksen vartijoiden käytöstä valtion Niuvanniemen ja Vanhan Vaasan mielisairaaloissa ja arvioimaan lausunnossaan vartijoiden käytön lainmukaisuutta. Pyysin erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko pöytäkirjassa annettu kuva vartijoiden käytöstä hoitotyössä oikea? Käytetäänkö vartijoita myös muissa tilanteissa?
2. Millä tavalla potilaiden yksityisyyden suoja on turvattu, kun vartijoita käytetään potilaiden suihkussa käynnin yhteydessä tai eristämisen (riisuuntumisen) yhteydessä? Miten menetellään niissä tilanteissa, joissa vartija ja potilas ovat eri sukupuolta?
3. Millä tavalla vartijoita käytetään potilaiden ulkoilussa, kuljetuksissa ja muissa saattotehtävissä? Mitkä ovat vartijan tehtävät?

2 SELVITYS

THL toimitti 31.8.2011 siltä pyydetyn selvityksen ja lausunnon. Selvitystä selostetaan jäljempänä kohdassa 3.1–3.3.

Poliisihallitus toimitti lausunnon 3.5.2013. Lausuntoa selostetaan jäljempänä asiayhteydessään (kohta 3.9.2, 3.9.3 ja 3.9.6).

3 RATKAISU

3.1 Niuvanniemen sairaalan selvitys

¹ Tarkastuspöytäkirja (dnro 2940/3/10) on luettavissa osoitteessa www.oikeusasiamies.fi.

² Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös 4.3.2010 julkisen vallan käytöstä kunnallisessa terveydenhuollossa (dnro 711/2/09). Päätös on luettavissa osoitteessa www.oikeusasiamies.fi.

Sairaalan johtavan lääkärin antamassa selvityksessä todetaan, että sairaala on ostanut yksityisiä vartiointipalveluja vuodesta 2002. Syynä palvelun ostamiselle on sairaalan turvallisuuspalvelujen järjestäminen myös niissä tilanteissa, kun kynnys poliisin virka-avun saamiseksi ei ole vielä ylittynyt ja kuitenkin potilaiden ja henkilökunnan turvallisuudesta on sairaalalla velvollisuus huolehtia. Pöytäkirjassa on annettu oikea kuva vartijoiden käytöstä. Niuvanniemen sairaalassa ei toistaiseksi ole asetettu järjestyksenvalvoja.

Johtavan lääkärin käsityksen mukaan vartijoiden läsnäolo lisää turvallisuuden tunnetta sekä hoitajien että potilaiden keskuudessa. Hoitohenkilökuntaa koulutetaan työpaikalla väkivallan hallintaa varten, mutta koulutuksen lähtökohtana on väkivaltatapahtumien estäminen hoidollisin keinoin. Hoitajan tehtäviin kuuluu ennen kaikkea ohjata ja auttaa potilasta vuorovaikutuksellisin keinoin. Sairaalassa tehdään myös mielentilatutkimuksia tutkintavangeille, jotka läheskään kaikki eivät ole mielisairaita eikä heidän väkivaltansa ole sairaudesta peräisin eikä siihen ole näin ollen lääketieteellisiä hallintakeinoja. Varsinkin näitä tilanteita varten turvallisuuspalvelujen käyttäminen on taroituksenmukaista.

Esittämiini kysymyksiin sairaala vastasi seuraavasti:

1. Hoidossa avustaminen. Vartija toimii aina ehdottomasti henkilökunnan käskyn alaisena. Vartijat eivät suorita hoitotehtäviä, vaan ovat läsnä lääkärin päätöksen perusteella, kun henkilökunnan työskentely on syytä turvata. Vartija on saapuvilla ja valmis tulemaan väliin, jos potilas pyrkii vahingoittamaan muita.
2. Potilaan yksityisyys. Potilaan yksityisyyden suoja pyritään kaikin mahdollisin tavoin järjestämään mm. siten, että vartijat eivät jossain tilanteissa ole näkö- tai kuulo-yhteydessä potilaaseen, mutta ovat kuitenkin tarvittaessa nopeasti saatavissa paikalle avuksi. Vartijoita ei ole lupa päästää alastomien potilaiden hoitotoimenpiteissä näköetäisyydelle. Mikäli näin tapahtuisi, kyseessä on poikkeuksellinen hätätilanne. Eristetty potilas ei pääsääntöisesti ole alaston. Potilaan fyysisestä intimitteettisuojasta huolehtiminen on oleellista potilaan peseytymistilanteessa. Potilaan kanssa eri sukupuolta olevaa vartijaa ei päästetä alastoman potilaan kanssa samaan tilaan muutoin kuin erittäin poikkeuksellisesti hätätilanteissa.
3. Ulkoilu, kuljetukset ja saattotehtävät. Potilaiden ulkoillessa vartijat ovat läsnä hoitohenkilökunnan turvallisuuden takia. He ryhtyvät toimenpiteisiin vain, jos potilas vahingoittaa muita. Samoin vartija toimii saattotehtävissä. Kuljetustehtävissä vartijalla voi olla myös ainoastaan autonkuljettavan tehtävä. Lisäksi vartiointipalvelulta on ostettu kuljetustehtäviä, joissa kuitenkin terveydenhuollon ammattihenkilö on aina vastuussa. Oikeusasiamiehen tarkastuksen jälkeen sairaalan turvallisuusohjetta on tarkistettu siten, että vartijalla ei ole oikeutta ottaa kiinni karkuun pyrkivää potilasta. Luvatta poistuneen palauttamiseksi pyydetään poliisilta virka-apua, koska käytännössä vain harvoin hoitaja kykenee suorittamaan kiinnioton turvallisesti.

3.2 Vanhan Vaasan sairaalan tilanne

Vanhan Vaasan sairaalassa ei käytetä vartioimisliikkeiden palveluita.

3.3 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen lausunto

THL katsoo, että saadun selvityksen perusteella ei ole ilmennyt sellaista, joka vaatisi THL:n toimenpiteitä. Sairaalan ohjeistus, käytännöt ja seuranta näyttävät olevan asianmukaisia.

3.4 Valtion mielisairaaloita koskevat säännökset

Mielenterveyslaissa (1116/1990) ei ole säännöksiä yksityisten turvallisuuspalveluiden käyttämisestä. Valtion mielisairaaloista annetun asetuksen (431/1977) 1 §:n mukaan valtion mielisairaaloissa voi olla ylilääkäreitä ja muuta toiminnan edellyttämää virka- ja työsopimussuhteessa olevaa henkilöstöä.

Sairaaloissa esiintyvät väkivaltatilanteet on pyritty ottamaan huomioon mielenterveyslain 4 a -luvun säännöksissä, jossa säädetään potilaan itsemääräämisoikeuden ja perusoikeuksien rajoittamisesta. Tahdosta riippumattomassa hoidossa tai mielentilatutkimuksessa olevaa potilasta saadaan pitää kiinni, eristää tai sitoa, jos hän käyttäytymisensä tai uhkaustensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita tai vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa (22 e §). Potilaalle saadaan suorittaa henkilöntarkastus jos on perusteltua syytä epäillä, että hänellä on vaatteissaan tai muutoin yllään vaarallisia aineita tai esineitä ja tietyin edellytyksin myös henkilönkatsastus, joka käsittää potilaan ruumiin tarkastamisen, puhalluskokeen, veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen (22 i §). Lisäksi potilasta saadaan estää poistumasta sairaalan tai sen osan tiloista käyttämällä sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina (22 d §).

Rajoitustoimenpiteitä koskevan yleissäännöksen mukaan potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun tässä luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen (22 a §).

Mielenterveyslain 4 a -luvun toimenpiteistä päättää pääsääntöisesti lääkäri. Kiireellisissä tapauksissa sairaalan henkilökuntaan kuuluva saa suorittaa tietyt, erikseen mainitut toimenpiteet, minkä jälkeen asiasta on ilmoitettava lääkärille. Potilaan henkilöntarkastuksen ja -katsastuksen saa suorittaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö.

3.5 Yksityisiä turvallisuuspalveluja koskeva lainsäädäntö

Sairaaloissa toimivien yksityisten vartiointiliikkeiden vartijoiden tehtävät ja toimivalta määräytyvät yksityisiä turvallisuuspalveluista annetun lain (jälj. turvallisuuspalvelulaki) mukaan. Lain 2 §:n mukaan

- vartiointitoiminnan on perustuttava toimeksiantosopimukseen (2 kohta)
- vartioimistehtävä käsittää omaisuuden vartioimista, henkilön koskemattomuuden suojaamista sekä vartioimiskohteeseen tai toimeksiantajaan kohdistuneiden rikosten paljastamista samoin kuin näiden tehtävien valvomista (3 kohta)
- vartioimisalue ja vartioimiskohde (henkilö sekä esine ja muu omaisuus) on yksilöitävä toimeksiantosopimuksessa (12–13 kohta).

Lain 9 §:ssä vartioimistehtävä ei saa sisältää yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä. Viimeksi mainittu tehtävä voidaan tietyin edellytyksin antaa järjestyksenvalvojalle. Siitä ei kuitenkaan nyt ole kysymys. Järjestyksenvalvoja voidaan nykyisin asettaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteisiin (järjestyslain 22 § laissa 20.8.2010/723). Asiaa koskevan lainsäädännön esitöiden mukaan laitostyyppisiin, suljettuihin yksiköihin ei kuitenkaan voi asettaa järjestyksenvalvoja (HE 239/2009 vp, s. 12).

Vartijan toimivaltuuksista säädetään turvallisuuspalvelulain 28 §:ssä:

Vartijalla on oikeus poistaa henkilö vartioimisalueelta, jos poistettava ei noudata vartioimisalueen omistajan tai haltijan taikka tämän edustajan antamaa poistumiskehotusta taikka jos on ilmeistä, ettei poistettavalla ole oikeutta oleskella vartioimisalueella ja vartija on kehottanut häntä poistumaan.

Vartijalla on vartioimistehtävää suorittaessaan oikeus ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavattu rikoksenteijä, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos. Vartija saa ottaa kiinni myös sen, joka on viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan pidätettävä tai vangittava. Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisille.

Vartijalla on kiinniotto-oikeutta käyttäessään oikeus tarkastaa kiinni otettu ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei kiinni otetulla ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Vartijalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tavatut vaaralliset esineet tai aineet. Pois otetut esineet tai aineet on luovutettava viipymättä poliisille.

Jos poistettava, kiinni otettava tai turvallisuustarkastuksen kohteeksi joutunut koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, kiinni ottamisen tai turvallisuustarkastuksen suorittamisen, taikka pakenee kiinni ottamista, vartijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilön poistamiseksi tai kiinni ottamiseksi taikka turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Vastuuvapausperusteesta ja rangaistusvastuun lievennyksestä voimakeinojen käytön liioittelussa säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Lisäksi vartija voi turvautua ns. jokamiehen oikeuksiin, joita ovat

- hätävarjelu (rikoslain 4 luvun 4 §: aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko)
- pakkotila (rikoslain 4 luvun 5 §: oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko)
- jokamiehen kiinniotto-oikeus (pakkokeinolain 1 luvun 1 §: verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteijän kiinniottaminen, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos)
- itseapu (pakkokeinolain 1 luvun 2 a §: rikoksen kautta menetetyn tai muutoin kadotetun irtaimen omaisuuden takaisin hankkiminen)

Vartija voi tietyin edellytyksiin käyttää työssään voimankäyttövälineitä; ampuma-asetta, kaasusumutinta, käsirautoja ja patukkaa sekä koiraa. Vartijan on käytettävä vartijan asua, josta hänet tunnistaa vartijaksi (Turvallisuuspalvelulain 29–33 §).

Poliisilaitos hyväksyy vartijan tehtävänsä. Vartijat ovat Poliisihallituksen ohjauksen ja valvonnan alaisia. (Turvallisuuspalvelulain 24 ja 42 §).

3.6 Työturvallisuuslain säännökset

Työturvallisuuslain 27 §:n säädetään seuraavaa:

Väkivallan uhka. Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan

ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua työtä ja työpaikkaa varten työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä työntekijän turvallisuuteen ja terveyteen liittyvistä järjestelyistä eri toimialoilla ja tehtävissä, joissa esiintyy ilmeistä väkivallan uhkaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut oppaan (2011:15) Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja turvallisuusasiantuntijoille. Oppaassa mainitaan muun muassa vartijoiden ja järjestyksenvalvojen käyttö toimipisteiden turvallisuutta lisäävinä tekijöinä.

3.7 Niuvanniemen sairaalan tekemä vartiointisopimus

Niuvanniemen sairaala on 15.10.2002 tehnyt yksityisen vartiointiliikkeen kanssa sopimuksen turvallisuuspalveluiden järjestämisessä. Sopimuksessa sovitaan muun seuraavasta:

Henkilöön kohdistuvien palvelujen sisältö: Tehtävämuodot ovat vartioimistehtävät ja henkivartijatehtävät. Henkilöön kohdistuva vartioimistehtävä sisältää väkivallan estämisen ja torjunnan, hoidossa avustamisen sekä potilaan, hoitohenkilökunnan ja sivullisten suojaamisen.

Vartiointikohteita ja -alueita ovat henkilökunta, mahdolliset sivulliset ja potilaat Niuvanniemen sairaala-alueella tai erikseen sovittavassa paikassa erillisen ohjeen mukaisesti.

Toimeksiantaja tilaa kirjallisesti jokaisen tarvitsemansa vartioimistehtävän erikseen. Potilaaseen kohdistuvasta vartioimistehtävästä päättää lääkäri ja henkivartijatehtävän tilaamisesta päättää hoidosta vastaava ylilääkäri.

3.8 Niuvanniemen sairaalan turvallisuuspalveluohje

Sairaalan 22.4.2009 laaditussa turvallisuuspalveluohjeessa todetaan muun muassa seuraavaa:

Vartijan tehtävä on väkivallan estäminen, potilaan, hoitohenkilökunnan ja sivullisten suojaaminen sekä hoidossa avustaminen.

Vaarallisten potilaiden saattotehtävistä todetaan, että vartiointin tarkoituksena on turvata potilas, henkilökunta ja sivulliset siten, että aktiivisin ennakoin ja akuuttitilanteisiin suoritettavien toimenpitein estetään väkivallan ja vahinkojen tapahtumista ja rajoitetaan niiden vaikutuksia saattotehtävissä.

Vartija on tehtävässään vastuulliseksi määrätyn hoitajan alainen. [...] Potilas on tämän omasta tahdosta riippumatta kuljetettava, sijoitettava ja saatettava kuten tehtävän toimeksiannossa on ohjeistettu. Vartija avustaa tarvittaessa hoidossa hoitohenkilökunnan ohjeiden mukaan. Vartijan on otettava huomioon henkilön asema potilaana ja kohdeltava häntä ystävällisesti kunnioittaen hänen ihmisarvoaan.

Vartijan on noudatettava hoitohenkilökunnan antamia ohjeita, paitsi rikoslain mukaisessa hätävarjelutilanteessa ja silloin, kun ohjeiden kysyminen ilmeisesti kestäisi liian kauan [...].

Varusteet: Vartioimistehtävässä ja henkivartijantehtävässä käytettävä asu ja varustus on lueteltu laissa (turvallisuuspalvelulain 2 luvun 32 §).

Ennakoivat toimenpiteet: Vaaratilanteet on pyrittävä ennakoimaan ja sopimaan riittävästi ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä kuten käsirautojen käytöstä, ajoreiteistä, saapumis- ja poistumispaikoista jne.

Ohjeet voimankäytöstä

Tilanteet on pyrittävä ennakoimaan. Kun voimakeinoja kohdistetaan potilaaseen, on muistettava tämän asema potilaana. Mikäli on mahdollista, että potilas on saanut vammoja, on potilas välittömästi toimitettava lääkärin hoitoon. Mikäli on jouduttu käyttämään OC-aerosolia, on potilas käytettävä aina lääkärissä. Voimakeinot kirjataan tapahtumailmoitukseen.

Käsirautoja vartija käyttää omasta aloitteestaan ehkäistäkseen vaaratilanteen ennalta tai hallitukseen saatettavaa ehkäistäkseen tilanteen uudelleen kärjistymisen. Sijoitettaessa saatettavaa eristykseen joko rakennuksessa tai ajoneuvossa, vaarallinenkin henkilö voidaan säilyttää ilman käsirautoja, mikäli siitä ei näytä aiheutuvan vaaraa. [...]

Mikäli rautoja käytetään pidempiaikaisesti kuten kuljetuksen ajan, on raudat takalukittava liiallisen kiristymisen estämiseksi.

3.9 Vartijoiden tehtäviin ja toimivaltuuksiin liittyvät ongelmat

3.9.1 Sääntelyn avoimuus

Mielenterveyslain lähtökohtana on, että sairaalan henkilökunta vastaa potilaiden omasta ja potilaiden turvallisuudesta. Laissa ei ole säännöksiä vartijoiden käytöstä. Vakiintuneen käsityksen mukaan vartijoita voidaan kuitenkin käyttää turvallisuuspalvelulain mukaisiin tehtäviin sairaaloissa. Vartijoiden tehtävät ja toimivaltuudet määräytyvät tällöin tämän lain ja jokamiehen oikeuksien mukaan (ks. edellä kohta 3.5).

Turvallisuuspalvelulaissa säädetyillä vartijan erityisillä toimivaltuuksilla ei kuitenkaan näytä olevan erityistä merkitystä suljetuissa laitoksissa (henkilön poistaminen, rikoksenteijän kiinniottaminen ja rikoksesta kiinniotetun turvallisuustarkastus). Sen vuoksi vartijoiden toimivaltuudet sairaaloissa perustuvat nimenomaan jokamiehen oikeuksiin, lähinnä hätävarjeluun. Kuten jäljempänä käy ilmi, jokamiehen oikeuksien avoin sääntely ("tarpeellinen puolustuskeko" ja "välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko") aiheuttavat laitospäristössä vaikeita tulkintaongelmia. Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä pyritäänkin yleisesti kehittämään siihen suuntaan, että entistä harvempia kiireellisissä tapauksissa toteutettuja itsemääräämisoikeuden rajoituksia tulnaisiin jatkossa arvioimaan rikoslain hätävarjelua ja pakkotilaa koskevien säännösten perusteella.³

Jokamiehestä poiketen vartijat voivat turvallisuuspalvelulain mukaan käyttää työssään sellaisia voimankäyttövälineitä (ampuma-asetta, kaasusumutinta, käsirautoja, patukoita ja koiraa), joita eivät yksityishenkilöt tai hoitajat käytä.⁴ Vartijoiden käyttäminen mahdollistaa siten sen, että potilaiden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puututaan voimakkaammin kuin sairaalan henkilö-

³ Ministeri Risikon vastaus 28.2.2013 kirjalliseen kysymykseen "Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työturvallisuuden parantaminen" (KK 44/2013).

⁴ Sairaalan ohjeissa todetaan esimerkiksi, että hoitohenkilökunta ei saa käyttää käsirautoja. Niuvanniemen sairaalan yleinen järjestys ja ohjeet potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta (mielenterveyslain 4a-luku, 14.12.1990/1116), s. 7 (www.niuva.fi)

kunnan omin toimenpitein.

3.9.2 ”Hoidossa avustaminen”

Sairaalan tekemän variointisopimuksen ja turvallisuuspalveluohjeen mukaan vartijan tehtävänä on väkivallan estäminen, potilaan ja hoitohenkilökunnan ja sivullisten suojaaminen sekä hoidossa avustaminen. Selvityksen mukaan vartijat eivät kuitenkaan suorita hoitotehtäviä, vaan ovat läsnä lääkärin päätöksen perusteella, kun henkilökunnan työskentely on syytä turvata.

Turvallisuuspalvelulain mukaiseen vartioimistehtävään ei kuulu hoidossa avustaminen (ks. edellä 3.5). Poliisihallitus katsoo lausunnossaan, että sopimukset, joissa sairaala ja vartioimisliike sopivat vartijan toimivan potilaan hoitoon liittyvissä avustamistehtävissä, ovat ongelmallisia. Vartijan toimivalta, edes lääkärin tai muun hoitohenkilökunnan pyynnöstä, ei ulotu sellaisiin potilaaseen kohdistuviin toimenpiteisiin, jotka on säädetty hoitohenkilökunnan tehtäviksi. Jos vartijan läsnäoloa hoitotoimenpiteen aikana pidetään välttämättömänä, tulisi läsnäolon perustua vain vartioimisliikkeen ja sairaalan väliseen sopimukseen hoitohenkilökunnan ja sivullisten suojaamisesta. Poliisihallitus ilmoitti välittömästi ohjaavansa vartioimisliikkeitä muuttamaan sopimuksiaan tämän mukaisesti.⁵

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan vartijat eivät siis saa osallistua toimenpiteisiin, joita voidaan pitää hoitona tai hoitoon liittyvinä tehtävinä, jotka on säädetty hoitohenkilökunnan suoritettaviksi. Tämä kanta käy ilmi myös Itä-Suomen hovioikeuden 17.12.2009 antamasta päätöksestä.⁶

Alaikäinen A oli ollut lastensuojelulain perusteella huostaan otettuna ja sijoitettuna hoitokotiin. Hoitokodilla oli ollut toimeksiantosopimus vartioimispalveluista vartioimisliikkeen kanssa. Kun A:ta oli hoitokodissa huomautettu sen sisäisten sääntöjen rikkomisesta ja kehoitettu siirtymään omaan huoneeseensa, tämä oli kieltäytynyt, jolloin hoitohenkilökuntaan kuulunut B oli pyytänyt paikalla ollutta vartija C:tä avukseen A:n siirtämiseksi omaan huoneeseensa. Kun A oli tällöin mm. huitonut ja potkinut ja töninyt, vartija C oli B:n pyynnöstä kytkenyt A:n käsirautoihin. Tällöin A oli mm. puraissut vartija C:tä peukaloon. A:lle vaadittiin ensisijaisesti rangaistusta pahoinpitelystä ja toissijaisesti järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta.

Hovioikeus katsoi, että riippumatta siitä, mihin toimiin lastensuojelulaitoksen henkilöstö olisi ollut oikeutettu – kyseeseen olisi lähinnä tullut tapahtuma-aikaan voimassa olleen lastensuojelulain 31 c §:n mukainen kiinnipitäminen – vartija C:llä ei olisi ollut oikeutta käydä käsiksi A:han. Tämän vuoksi A toimi hätävarjelutilanteessa ja hänellä katsottiin olleen oikeus puolustautua vartijan suorittamaa hyökkäystä vastaan. Kyse ei myöskään ollut hovioikeuden mukaan järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta, koska vartija ei ollut suorittamassa hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää.

Olen samaa mieltä poliisihallituksen kanssa siitä, että hoitoon osallistumista koskeva maininta tulisi poistaa vartijan tehtäväkuvauksista, koska se ei kuulu vartijan turvallisuuspalvelulain mukaisiin tehtäviin. Tämänkin jälkeen jää kuitenkin edelleen tulkinnanvaraiseksi, voisivatko eräät hoitoon kiinteästi liittyvät tilanteet, kuten potilaan eristäminen ja sitominen tulla hyväksyttäviksi hätä-

⁵ Poliisihallitus on valvontakirjeessään 13.5.2013 (2020/2013/1312) kehottanut vartioimisliikkeitä viipymättä muuttamaan sopimuksia sairaaloiden kanssa niiltä osin, kun sopimuksissa on maininta hoidossa avustamisesta.

⁶ Itä-Suomen hovioikeus 17.12.2009 (DNro R 08/905), teoksessa Timo Kerttula, Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä, 2010, s. 220–221. Kerttulan mielestä tilannetta olisi voinut arvioida toisinkin. Hänen mukaansa henkilöstö oli joutunut ainakin jonkinasteisen hyökkäyksen kohteeksi. Periaatteessa vartijan tehtävää olisi siten voitu pitää hänelle lain nojalla kuuluvana henkilön koskemattomuuden suojaamisena ja vartijan valtuuksia olisi voitu arvioida RL 4:4 §:n hätävarjelusäännöksen pohjalta.

varjeluna tai pakkotilana. Edeltäjäni Riitta-Leena Paunio on esimerkiksi pitänyt pakkotilana tilanetta, jossa – tapauksesta ilmenevässä olosuhteissa – terveyskeskuslääkäri antoi injektion mielenterveyspotilaalle vastoin tämä tahtoa samalla kuin potilasta pidettiin kiinni voimakeinoin.⁷

Ongelma muodostuu nähdäkseni siitä, että mielisairaaloissa on potilaiden hoitoon liittyviä tehtäviä, joissa voimakeinojen käyttö on perusteltua, mutta joita hoitohenkilökunta ei pysty suorittamaan vaarantamatta turvallisuuttaan ja joihin vartijoilla ei ole toimivaltaa (tai se on ainakin tulkinanvaraista). Potilaiden ja vartijoiden oikeusturvan ja henkilökunnan turvallisuuden kannalta on välttämätöntä, että nämä tilanteet selvitetään ja tarvittaessa säädellään asianmukaisella tavalla. Totean, että näitä kysymyksiä ei käsitellä sisäasiainministeriössä laaditussa luonnoksessa hallituksen esitykseksi uudeksi turvallisuuspalvelulainsäädännöksi.⁸

3.9.3 Kuljetusten turvaaminen

Selvityksestä käy ilmi, että vartijoita käytetään turvaamaan vaarallisten potilaiden kuljetuksia. Sairaalan turvallisuuspalveluohjeen mukaan vartioinnin tarkoitus on ”turvata potilas, henkilökunta ja sivulliset siten, että aktiivisin ennakoivin ja akuuttitilanteessa suoritettavin toimenpitein estetään väkivallan ja vahinkojen tapahtumista ja rajoitetaan niiden vaikutusta saattotehtävissä”. Vartijan käyttämisestä sekä tilattavien tehtävien laadusta ja laajuudesta silloin, kun vartioimistehtävä kohdistuu potilaaseen, päättää potilasta hoitava/tutkiva lääkäri. Erittäin kiireellisessä tilanteessa päätöksen voi tehdä myös vastaava hoitaja, jonka on viipymättä ilmoitettava päätöksestään lääkärille.

Ohjeiden mukaan vartija voi saattotehtävissä myös raudoittaa potilaan ”ehkäistäkseen vaaratilanteen ennalta tai hallitakseen saatettavaa ehkäistäkseen tilanteen uudelleen kärjistyminen”. Turvallisuuspalvelulaissa ei ole säädetty kuljetusten turvaamisesta. Mahdollisten voimakeinojen käytön täytyy sen vuoksi perustua jokamiehen oikeuksiin, lähinnä hätävarjeluuun. Hätävarjelua saa kuitenkin käyttää vain ”aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi”. Säännöksen soveltaminen vaaratilanteiden ehkäisemiseksi on siten varsin ongelmallista. Turvallisuuspalvelulain esitöissä todetaankin, että ”ennakollinen hätävarjelu” on oikeudellisesti epävarma.⁹

Poliisihallitus katsoo lausunnossaan, että ennakollinen hätävarjelutilanteisiin varatutuminen siten, että vartija hoitotoimenpiteen varmistamiseksi tai potilaan kuljetuksen turvaamiseksi raudoittaa potilaan, sisältää aina riskin potilaan oikeuksien loukkaamisesta. Ylimalkaan vartijan voimakeinojen käytön perustuminen hoitotoimenpiteen ja kuljetuksen aikana pitkälti hätävarjelusäännöstöön on arveluttavaa. Vartijalla on voimassa olevan oikeuden mukaan oikeus raudoittamiseen hätävarjelutilanteessa silloin, kun se olosuhteisiin nähden ei ole kohtuuton toimenpide. Näissäkin tapauksissa tulisi kussakin tilanteessa arvioida, milloin raudoittamista edeltänyt oikeudeton hyökkäys on päättynyt. Vartijalla ei ole oikeutta estää lääkärin pyynnöstäkään, potilaan poistumista sairaalasta ja karkaamista kuljetuksen aikana.

Poliisihallituksen mielestä herää kysymys, tulisiko valmistelussa olevaan lakiin yksityisistä turvallisuuspalveluista sisällyttää vastaava sitomista koskeva säännös, kuin uuden poliisilain 2 luvun 20 §:ään on sijoitettu.¹⁰ Vartijalla voisi olla oikeus tehtävänsä suorittamiseksi rajoittaa tehtävänsä

7 Päätös 31.8.2005 (dnro 85/4/04), www.oikeusasiamies.fi (voimakeinoja käytti lääkärille virka-apua antanut poliisimies).

8 Sisäasiainministeriö. Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Lausunnolle 31.1.2013 lähetetty luonnos (SM066:00/2011), www.internmin.fi.

9 HE 69/2001 vp, s. 32.

10 Poliisilain (872/2011) 2 luvun 20 §:n 1 mom. kuuluu: ”Virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla ta-

kohteena olevan henkilön liikkumis- ja toimintavapautta esimerkiksi käsirautoja käyttämällä silloin kun se on olosuhteisiin nähden välttämätöntä. Totean tältä osin, että hahmoteltu toimivallan laajennus saattaisi merkitä perustuslain 124 §:ssä kiellettyä merkittävän julkisen vallan antamista yksityiselle.

Mielestäni käsirautojen käyttäminen potilaita kuljetettaessa voi hätävarjeluna tulla kyseeseen vai aivan poikkeuksellisesti, kun uhka oikeudettomasta hyökkäyksestä on todellinen ja perusteltu. Toimenpide ei milloinkaan saa olla rutiininomainen.¹¹ Lisäksi on muistettava, että vartija ei voi käyttää käsirautoja pelkästään potilaan karkaamisen estämiseksi.

Mielenterveyslaissa ei säädetä potilaan kuljettamisesta virka-avulla muualle kuin terveydenhuollon yksiköihin, kuten esim. oikeuden istuntoon. Laissa ei myöskään ole säännöksiä kuljetettavan kohtelusta ja olosuhteista kuljetuksen aikana.

Vertailun vuoksi totean, että vankeuslainsäädännössä on erityissäännökset vankien kuljetuksesta (laki 220/1925 ja asetus 165/1954). Kuljetuksista huolehtivat poliisi- ja vankilaviranomaiset. Tiettyjen kuljetusten antamista yksityisten vartioimisliikkeiden hoidettavaksi on ehdotettu, mutta esitys on rauennut (HE 230/2010 vp).

Viittaan siihen, mitä olen edellisessä kappaleessa (3.9.3.) sanonut lainsäädännön täsmentämisen tarpeesta. Samalla olisi myös säädettävä potilaan kohtelusta ja olosuhteista kuljetuksen aikana.

3.9.4 Potilaan yksityisyyden turvaaminen

Turvallisuuspalvelulain 28 §:n mukaan vartija saa rikoksenteijän kiinnioton yhteydessä suorittaa kiinniotetun turvallisuustarkastuksen sen varmistamiseksi, että tällä ei ole hallussaan vaarallisia esineitä tai aineita. Kuten aikaisemmin on todettu, tämän säännöksen soveltaminen sairaalaympäristössä tulee ilmeisesti harvoin kyseeseen.¹²

Vartijan suorittamaa turvallisuustarkastuksen sisältöä ei ole määritelty tarkemmin. Toimenpiteen katsotaan yleensä rajoittuvan tarkastettavan omaisuuden ja hänen vaatteidensa pintapuoliseen tarkastamiseen. Tarkastuksen suorittajan sukupuolesta ei ole säännöksiä. Sellaisia ei myöskään sisälly sisäasiainministeriössä laadittuun luonnokseen uudeksi turvallisuuspalvelulainsäädännöksi.¹³ Ehdotuksessa (s. 36) todetaan seuraavaa:

Turvallisuustarkastuksessa olisi pyrittävä siihen, että tarkastuksen suorittaisi tarkastettavan kanssa samaa sukupuolta oleva vartija. Vaatimusta ei kuitenkaan voisi pitää ehdottomana, koska käytännössä useilla vartioimisalueilla toimii vain yksi vartija ja kiinniotettava henkilö voi olla kumpaa tahansa sukupuolta. Ehdottoman vaatimuksen esittäminen tarkastajan ja tarkastettavan samasta sukupuolesta merkitsisi tosiasiallisesti velvollisuutta asettaa vähintään kaksi vartijaa vartioimisalueelle.

valla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.”

11 Ks. myös ratkaisuni 1.1.2012 (526/4/09) vanginkuljetuksen aikaisesta raukoittamisesta (www.oikeusasiamies.fi).

12 Ks. kuitenkin Kerttula, emt. (alaviite 6), s. 331–332, jossa hän katsoo, että tilannetta, jossa potilas oli heittänyt hoitajaa kaarimaljalla voidaan arvioida pahoinpitelyn yrityksenä, joka johtaa oikeuteen ottaa rikoksesta verekseltään tavattu henkilö kiinni ja siten myös oikeuteen suorittaa tälle henkilölle turvallisuustarkastus.

13 Sisäasiainministeriö, emt. (alaviite 8), s. 95.

Vuonna 2014 voimaan tulevan uuden poliisilain esitöissä todetaan, että ”tilanteen sen mahdollistaessa turvallisuustarkastuksen toimittaisi samaa sukupuolta oleva. Perinteisessä järjestyspoliisi-toiminnassa ei tätä kuitenkaan aina voida noudattaa jo pelkästään poliisin sukupuolijakauman takia” (HE 224/2010 vp, s. 82).

Vankeinhoitoviranomaisia ja järjestyksenvalvoja koskevassa lainsäädännössä puolestaan edellytetään, että tarkastaja on samaa sukupuolta kuin tarkastettava ainakin silloin, kun tarkastettava joutuu riisumaan muuta vaatetusta kuin päällysvaatteensa.¹⁴

Mielenterveyslain 22 i §:n mukaa sairaalassa työskentelevät terveydenhuollon ammattihenkilöt saavat sukupuolestaan riippumatta suorittaa potilaalle henkilöntarkastuksen, jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalla on vaatteissaan tai muutoin yllään vaarallisia aineita tai esineitä. Jos on todennäköisiä syitä epäillä, että potilas on päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen tai että hänellä on niitä kehossaan, hänelle saadaan toimittaa henkilönkatsastus, joka käsittää potilaan ruumiin tarkastamisen, puhalluskokeen, veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen.

Pidän varsin ongelmallisena sitä, että sairaalan kaltaisessa toimintaympäristössä, jossa ei ole voimassa ns. sukupuolisääntöjä, työskentelee henkilöitä, joiden suhteen kuitenkin tällaisia sääntöjä tulisi noudattaa samalla tavalla kuin esimerkiksi vankiloissa.

Sairaalan selvityksen mukaan vartijoita ei päästetä alastoman potilaan kanssa samaan tilaan muutoin kuin erittäin poikkeuksellisesti hätätilanteessa. Mielestäni kyseessä täytyy silloin olla joko hätävarjelutilanne tai pakkotila. Lisäksi vartijoiden sukupuoleen on mielestäni kiinnitettävä huomiota silloinkin, kun potilas on vähäpukeinen.

3.9.5 Vartijan virka-vastuu

Rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdan mukaan virkamiehiä koskevia säännöksiä sovelletaan myös henkilöön, joka käyttää julkista valtaa puuttumalla tehtävässään lain tai asetuksen nojalla tosiasiallisesti toisen etuun tai oikeuteen. Silloin kun vartija toimii jokamiehen oikeuksien nojalla, hänen ei kuitenkaan katsota toimivan virkavastuulla toisin kuin hoitajat, kun nämä käyttävät mielenterveyslakiin perustuvia toimivaltuuksiaan.¹⁵ Vartijaa ei siten näissä tilanteissa voida saattaa rikosoikeudelliseen virkavastuuseen esimerkiksi hoitohenkilökunnan antaminen määräysten rikkomisesta, vaan mahdollisten liiallisten voimakeinojen käyttöä on arvioitava lähinnä rikoslain hätävarjelun liioittelua koskevien säännösten perusteella.

Vuonna 2014 voimaan tulevassa uudessa poliisilaissa (872/2011) poliisimiehen virkavastuu onkin erityissäännöksellä ulotettu koskemaan myös hätävarjelutilanteita (2 luvun 17 §). Lisäksi siitä todetaan, että ”arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset”. Viimeksi mainittu ns. kaksioisstandardivaatimus on asetettu myös oikeusasiamiehen käytännössä silloin, kun on arvioitu terveydenhuollon ammattihenkilöiden menettelyä hätävarjelussa tai pakkotilassa.¹⁶

Nähdäkseni vastaavaa sääntelyä olisi harkittava myös vartijoiden kohdalla.

¹⁴ Vankeuslain 16 luvun 9 § ja 17 luvun 7 § sekä sisäasiainministeriön asetus järjestyksenvalvojan suorittamasta henkilöntarkastuksesta ja säilöissäpidosta (304/2007).

¹⁵ KHO 2004:75 ja Kerttula, emt., s. 207 ss.

¹⁶ Oikeusasiamiehen em. päätös 31.8.2005 (dnro 85/4/04), www.oikeusasiamies.fi..

3.9.6 Tulisiko vartijoilta edellyttää lisäkoulutusta?

Eurooppalainen komitea kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) on yleisohjeissaan korostanut, että potilaiden kanssa välittömässä yhteydessä olevaa henkilökuntaa koulutetaan kiinnipitämisessä ja muissa kiihtyneiden tai väkivaltaisten potilaiden rajoittamiskeinoissa: *Staff in psychiatric establishments should receive training in both non-physical and manual control techniques vis-à-vis agitated or violent patients. The possession of such skills will enable staff to choose the most appropriate response when confronted by difficult situations, thereby significantly reducing the risk of injuries to patients and staff.*¹⁷

Selvityksen mukaan Niuvanniemen sairaalan henkilökuntaa koulutetaan työpaikalla väkivallan hallintaa varten. Selvityksessä on korostettu, että hoitajien toiminta perustuu ensisijassa vuorovaikutuksellisiin keinoihin ja vasta toissijaisesti voimankäyttöön. CPT on vuonna 2003 sairaalaan tekemällään tarkastuksella todennut sairaalan antaman koulutuksen asianmukaiseksi.¹⁸

Mielestäni voidaan perustellusti kysyä, eikö myös vartioimistehtävää sairaalassa suorittaville tulisi antaa CPT:n ohjeissa tarkoitettua lisäkoulutusta. Vertailuna voidaan mainita, että sisäasiainministeriön valmistelussa ehdotuksessa turvallisuuspalvelulain uudistamiseksi ehdotetaan, että vartijoita voitaisiin käyttää poliisin säilytystilojen vartiointitehtävissä. Näillä vartijoilla olisi oltava suoritettuna erityinen säilytystilojen erityiskoulutus, joka perustuisi sisäasiainministeriön asettamiin vaatimuksiin. Käytännössä koulutus vastaisi pitkälti sitä noin kuukauden kestävästä koulutuksesta, jota Poliisiammattikorkeakoulu nykyään antaa virkasuhteisille poliisin palveluksessa oleville vartijoille ja ylivartijoille. Kokonaiskoulutuksen pituus olisi, yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain mukainen koulutus mukaan lukien, noin 7 viikkoa.¹⁹

Poliisihallitus katsoo kuitenkin lausunnossaan, että kun hoitohenkilökunnan ja sivullisten koskemattomuuden suojaamista koskeva sopimusehto korvaa sopimusehdon potilaan hoidossa avustamisesta, ei välttämättä ole syytä muuttaa vartijoiden koulutusta. Samalla korostuu nimenomaan henkilökunnan koskemattomuuden suojaamiseen liittyvä vartijan tehtävä, joka on käsitettävä potilassuhteen ulkopuoliseksi toiminnoksi. Vartijat saavat koulutuksessaan jo nyt opit väkivaltatilanteiden varalle, eikä sairaalassa hoidettavana olevan potilaan mahdollinen hyökkäys hoitohenkilökuntaa vastaan poikkea tilanteesta, jossa hyökkäys kohdistuu johonkin muuhun sopimuksen mukaan suojeltavaan henkilöön, kuin sairaalan henkilökuntaan kuuluvaan.

Nähdäkseni vartijoiden toiminnalla sairaaloissa on kuitenkin laajempi merkitys. Vartijat muodostavat yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa osan sitä hoitoympäristöstä, jonka potilaat kohtaavat. Tämän vuoksi vartijoiden tietoihin psyykkisistä sairauksista ja heidän valmiuksiinsa kohdata sairas ihminen tulisi kiinnittää huomiota. Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että vartijoiden lisäkoulutuksen tarve selvitetään. Nähdäkseni lisäkoulutus on varsinkin tarpeen siinä tapauksessa että vartijoiden tehtävänkuvaa ja toimivaltuuksia laajennetaan hoidossa avustamisen suuntaan.

3.10 Yhteenveto

17 The CPT Standards ("Substantive" sections of CPT's General Reports), III (Psychiatric Establishments) 37 kohta (www.cpt.coe.int).

18 Report to the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 17 September 2003, kohta 112. Raportti on luettavissa osoitteessa www.cpt.coe.int.

19 Sisäasiainministeriö. Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Lausunnolle 31.1.2013 lähetetty luonnos (SM066:00/2011), s. 95.

Perustuslain 7 §:n mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua vain lain nojalla ja vapautensa menettäneen oikeudet on turvattava lailla. Perusoikeuksia koskevan lainsäädännön on oltava täsmällistä ja tarkkarajaista.

Niuvanniemen sairaalan tekemä vartiointisopimus sisältää tehtäviä, joiden suorittamiseen vartijoiden toimivalta ei näytä riittävän tai se on ainakin hyvin tulkinnanvaraista. Tarkoitan tällä hoidossa avustamista ja kuljetusten turvaamista.

Pidän hyvin ongelmallisena sitä, että mielisairaaloissa on hoitoon liittyviä tehtäviä, joissa voimakeinojen käyttö voi olla perusteltua, mutta joita hoitohenkilökunta ei pysty suorittamaan vaarantamatta turvallisuuttaan ja joihin vartijoilla taas ei ole toimivaltaa.

Mielestäni potilaiden, henkilökunnan ja vartijoiden turvallisuuden ja oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että nämä tilanteet selvitetään ja tarvittaessa säädellään asianmukaisella tavalla. Kiinnitän huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

- vartijoiden toimivallan avoin sääntely (kohta 3.9.1)
- potilaan hoitoon liittyvät voimakeinoja edellyttävät tehtävät (kohta 3.9.2)
- potilaan kuljetuksesta huolehtiminen (kohta 3.9.3)
- sukupuolisääntöjen noudattaminen hoitoon liittyvissä tilanteissa (3.9.4)
- vartijan virka-vastuu (3.9.5)
- vartijan koulutus (3.9.6)

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n mukaan oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimieliimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Esitän sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäasiainministeriön harkittavaksi, että yksityisten vartiointiliikkeiden vartijoiden tehtävät ja toimivaltuudet mielisairaaloissa selvitettäisiin edellä esitetyn mukaisesti ja tarvittaessa säädettäisiin tarkoituksenmukaisella tavalla. Samassa yhteydessä tulisi selvittää vartijoiden mahdollinen lisäkoulutuksen tarve.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle, Niuvanniemen sairaalaan ja poliisihallitukselle